

Eduskunnan lakivaliokunnalle

HE 109/2024 vp
30.9.24

Rikosuhripäivystyksen lausunto valtion talousarviosta 2025 oikeusministeriön hallinnonalan osalta

Rikosuhripäivystys (RIKU) kiittää mahdollisuudesta lausua valtion talousarviosta 2025. Otamme kantaa muihin kuin Rikosuhripäivystyksen rahoitukseen vain yleisellä tasolla.

RIKU pitää erittäin tärkeänä, että kaikkien rikosprosessitoimijoiden rahoitus turvataan riittävälle tasolle, jotta rikosprosessien keston pituutta voidaan Suomessa merkittävästi lyhentää nykyisestä. Suomen poikkeuksellisen pitkät rikosprosessit kuormittavat rikoksen uhreja edelleen kestävämmällä tavalla ja voivat myös vaarantaa uhrien oikeusturvaa. Olisi kaikkien rikosprosessin asianosaisten kannalta tärkeää, että prosessien kesto saataisiin kohtuullisen pituisiksi. Vuodelle 2025 tehtävät korotukset muun muassa tuomioistuinten ja syyttäjälaitoksen resursseihin ovat tärkeitä, mutta tarvitaan myös muita oikeusprosesseihin kohdistuvia tehostamistoimia.

Kolmannen sektorin tuottamat uhrien tukipalvelut

Haluamme nostaa esille vakavan huolen siitä, millä tavalla sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskusten STEA:n leikkaukset tulevat vaikuttamaan rikoksen uhrien saamaan tukeen. STEA-rahoitteiset järjestöt tuottavat tällä hetkellä ison osan uhrien erityistukipalveluista. Myös hyvinvointialueiden talousvaikeudet näkyvät siten, että niiden koordinoima ja toteuttama väkivallan uhrien tuki on jäämässä riittämättömäksi ja tuen saamisessa on isoja alueellisia eroja.

RIKU tekee viranomaisten lisäksi jatkuvaa yhteistyötä järjestöjen tuottamien matalan kynnyksen erityistukipalveluiden kanssa ohjaten uhreja heidän tarpeidensa mukaisesti tukipalveluihin. Näihin palveluihin kohdistuvat leikkaukset voivat vakavalla tavalla vähentää uhrien tarvitsemia palveluita ja rapauttavat nykyistä pitkälti kolmannen sektorin toimintaan pohjautuvaa tukijärjestelmää. Tähän sisältyvät myös rikoksen tekijöille, etenkin lähisuhdeväkivaltaan syyllistyneille henkilöille, suunnatut ns. tekijäpalvelut, joiden tarve olisi huomattavasti nykyistä suurempi.

Niin kauan kuin näitä palveluita ei voida taata yhdenvertaisesti julkisten palveluiden kautta, on kohtuutonta leikata tämän tärkeän työn järjestörahoitusta.

Rikosuhripäivystyksen peruspalveluiden rahoitus

Rikosuhripäivystys vastaa Suomessa EU:n uhridirektiivin mukaisten uhrien yleisten tukipalveluiden toteuttamisesta, mitä varten oikeusministeriö on antanut RIKUlle julkisen palveluvelvoitteen vuosille 2018–2027. RIKU vastaa palveluvelvoitteen puitteissa myös terrorismintorjuntadirektiivin edellyttämästä valmiudesta, jonka mukaan uhrien tukipalveluiden tulee olla saatavilla välittömästi

terrori-iskun jälkeen. Tätä sekä muita mahdollisia isoja rikostilanteita varten RIKU on kehittänyt valmiusjärjestelmän, jonka avulla palvelut saadaan käyttöön nopealla aikataululla.

RIKUn peruspalveluiden rahoitukseen on talousarvioesityksessä 2025 esitetty 4 735 000 euron valtionavustusta, mikä tarkoittaa 65 000 euron leikkausta vuoden 2024 avustuksen perustasoon. Vuonna 2024 RIKU sai myös eduskunnalta 200 000 euroa ns. joululahjarahoja. Ilman tätä lisärahoitusta vuodelle 2025 leikkaus vuoden 2024 avustustasoon verrattuna on 265 000 euroa. Myös hyvinvointialueiden ja kaupunkien myöntämien avustusten tason arvioidaan pienevän. Ne muodostavat kuitenkin vain pienen osan (alle 100 000 euroa) RIKUn peruspalveluiden kokonaisrahoituksesta.

RIKUn talouden suunnittelussa joudutaan myös ottamaan huomioon kustannusten kasvu ja talouden turvaaminen yhtä vuotta pidemmällä aikavälillä. RIKUn johtokunta on arvioinut nykyistä taloustilannetta ja talousnäkymiä ja laskenut toiminnan sopeuttamistarpeeksi ensi vuoden osalta noin 400 000 euroa. Johtokunta on päättänyt tekemään sopeuttamistoimia RIKUn alue- ja palvelupisterakenteeseen ja joiltain osin myös palveluiden sisältöihin. Rakenteeseen kohdistuvilla sopeuttamistoimilla on haluttu kohdentaa säästöjä mm. hallinnollisiin kustannuksiin, jotta vähennystarve henkilöstössä ja toimien vaikutukset uhrien saamiin palveluihin jäisivät mahdollisimman pieniksi.

Osana sopeuttamistoimia tullaan myös tarkastelemaan palveluiden sisältöjä ja arvioimaan asiakkaan saaman palvelun laajuutta. Vuonna 2025 tullaan myös muun muassa supistamaan valmiustoiminnan kehittämistä ja arvioimaan nykyisen palvelulupauksen (yhteydenotto RIKUsta viiden arkipäivän kuluessa) pidentämistarvetta.

Viime kädessä sopeuttamistoimet tarkoittavat sitä, että rikoksen uhrien saamat palvelut jossain määrin heikkenevät, vaikka tarve olisi palveluiden vahvistamiselle johtuen muun muassa pitkittyneistä rikosprosesseista ja suuresta asiakasmäärästä.

RIKUn valtionavustus uhrien yleisten tukipalveluiden toteuttamiseen on pitkään pysynyt suhteellisen samalla tasolla. Kuluvan vuoden osalta avustuksen perustasoa nostettiin 4,7 miljoonasta eurosta 4,8 miljoonaan euroon. Ensi vuoden osalta perustaso laskee takaisin lähelle 4,7 miljoonaa euroa. Yksittäinen vuosittain myönnettävä joululahjarahaha on ollut tärkeä lisä vuoden 2024 rahoitukseen, mutta pitkällä tähtäimellä talouspohjaa ei voida rakentaa yksittäisiin, epävarmalla pohjalla oleviin avustuksiin. RIKU pitää erittäin tärkeänä, että uhripoliittisen toimenpideohjelman valmistelussa huomioidaan RIKUn ja muiden uhrien tukipalveluiden rahoittamisen pitkäjänteisyys ja Suomen kansainväliset velvoitteet.

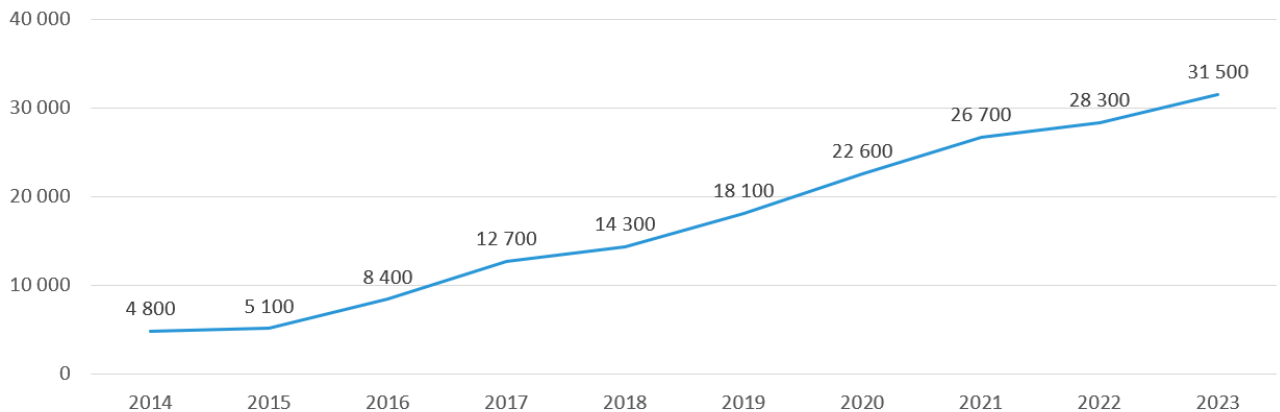
Seuraavassa laskelmassa on esitetty RIKUn valtionavustuksen kehitys sekä julkisen palveluvelvoitteen että todistajantukitoiminnan osalta vuosina 2018–2025 siten, että vuoden 2025 laskelma perustuu tällä hetkellä tiedossa olevaan, oikeusministeriön julkisesti ilmoittamaan RIKUn avustusemäärään. Todistajan tukea on käsitelty tarkemmin lausunnon seuraavassa osiossa. Koska kustannusten kasvu on viime vuosina ollut suurta, edellyttäisi RIKUn toiminnan säilyttäminen nykyisellä tasollaan kokonaisrahoituksen nostamista vähintään noin 5 miljoonan euron tasolle ja riittäviä indeksikorotuksia tulevana vuosina.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024*	2025
Julkinen palveluvelvoite	3950000	4072000	4105000	4605000	4675000	4675000	4975000	4735000
Todistajan tuki	36000	28000	25000	25000	25000	25000	25000	0
Yhteensä	3986000	4100000	4130000	4630000	4700000	4700000	5000000	4735000

*sisältää 200 000 euron joululahjarahan

RIKUn asiakasmäärät ovat vuodesta 2014 lähtien kasvaneet huomattavasti. RIKUn eri palveluissa oli vuonna 2023 yhteensä 31 500 asiakasta. Asiakkaiden määrä on vuodesta 2014 vuoteen 2023 yli kuusinkertaistunut. Vuonna 2024 asiakasmäärä näyttää tammi-elokuun tilastojen perusteella tasaantuneen vuoden 2023 tasolle. Osittain tähän on voinut vaikuttaa se, että RIKUssa otettiin toukokuussa 2024 käyttöön ns. rekrytointikielto tilanteessa, jossa oikeusministeriöstä oli ilmoitettu, että ministeriön valtionavustusmomentille kohdentuu 3,5 miljoonan euron leikkaus, joka olisi voinut tarkoittaa jopa 20–25 %:n leikkauksia RIKUn avustukseen. Näin suuret leikkaukset eivät kuitenkaan toteutuneet ja budjettiriihessä RIKUun kohdistunutta leikkausesitystä (850 000 euroa) pienennettiin huomattavasti.

RIKUn asiakkaat eri palveluissa vuosina 2014–2023:

Asiakkaista suurin ryhmä ovat lähisuhdeväkivallan uhrit ja seuraavaksi suurin seksuaalirikosten uhrit. Verkkorikosten uhrien määrä on ollut kasvussa viime vuosina. Kolme neljäsosaa asiakkaista on naisia. RIKUlla on ollut merkittävä rooli Vastaamo-tietomurron uhrien tukemisessa jo kohta neljän vuoden ajan ja työ jatkuu edelleen.

RIKUn peruspalveluissa työskentelee tällä hetkellä hieman yli 60 työntekijää henkilötyövuosissa laskettuna ja yli 500 vapaaehtoista. Tämänhetkiset rahoitusnäkymät tarkoittavat sitä, että rahoitus ei riitä säilyttämään henkilöstöresurssia samalla tasolla kuin mitä se on ollut vuosina 2021–2023. Henkilöstöresurssin määrällä on suora vaikutus myös vapaaehtoisten määrään. Vapaaehtoiset tekevät merkittävän osan RIKUn asiakastyöstä työntekijän tuella ja tiiviissä ohjauksessa.

RIKU pitää huolestuttavana sitä, että sille annetun julkisen palveluvelvoitteen toteuttamiseksi annettavaa vuoden 2025 valtionavustusta koskevat tiedot ovat vuoden 2024 aikana muuttuneet mo-
neen kertaan. Tämä vaikeuttaa toiminnan pitkäjänteistä rakentamista ja suunnittelua ja heijastuu
henkilöstön hyvinvointiin.

Todistajien tukeminen

Oikeusministeriö on syyskuussa ilmoittanut, että se ei enää vuonna 2025 tule rahoittamaan RIKUn
peruspalveluihin kuuluvaa ns. todistajantukitoimintaa. RIKU on saanut tätä varten ministeriöstä jo
useamman vuoden ajan 25 000 euron erillisen avustuksen. Se on mahdollistanut todistajien tukea
ja neuvontaa ja tietyissä tilanteissa, kun todistaja on erityisen haavoittuvassa asemassa, myös pi-
dempiaikaisen tukisuhteen. Ministeriö on perustellut tämän rahoituksen loppumista sillä, että kun
julkisen palveluvelvoitteen mukaista uhrien tukemiseen kohdennettavaa rahoitusta leikataan, ei
tämä osuudesta ole enää mahdollista ottaa osuutta todistajien tukemiseen.

RIKU pitää erittäin valitettavana sitä, että todistajien tukemisen tärkeää rahoitusta ei jatkossa ole
enää saatavilla oikeusministeriöstä. Varsin pienellä rahoituksella on mahdollistettu se, että RIKUn
työntekijät ja vapaaehtoiset ovat voineet antaa todistajien tarvitsemaa tukea ja neuvontaa, jonka
tarkoituksena on rauhoittaa todistajia ja antaa heille tietoa oikeuksistaan ja siitä, mitä oikeuden-
käynnissä käytännössä tapahtuu. Todistaminen on monelle pelottava ajatus, mikä voi myös vähen-
tää ihmisten halukkuutta todistaa oikeudessa. Tämä voi omalta osaltaan heikentää oikeusproses-
sin laatua ja toimivuutta. Esimerkiksi Ruotsissa toimii kaikissa käräjä- ja hovioikeuksissa vapaaeh-
toistoimintaan perustava ”vittnesstöd”, joka on tarkoitettu sekä uhreille että todistajille.

RIKU toivoo, että todistajien tukemiseen löytyisi sen tarvitsema rahallisesti pieni (25 000 euroa),
mutta toiminnan kannalta tärkeä rahoitus. Todistajien osuus RIKUn kaikista asiakkaista on ollut
viime vuosina noin 2 %.

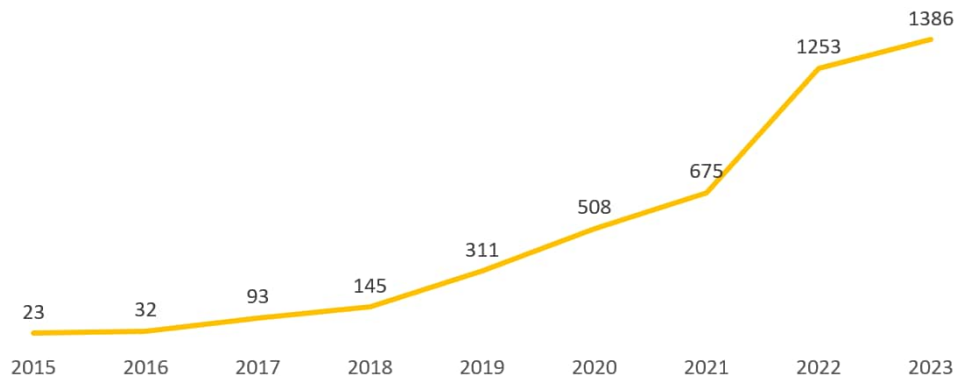
Ihmiskaupan uhrien erityistukipalvelu

Rikosuhripäivystyksen ihmiskaupan uhrien erityistukipalvelu on koko maassa toimiva matalan kyn-
nyksen luottamuksellinen järjestöpalvelu, jonka palvelut ovat kaikille Suomessa hyväksikäytetyille
ihmiskaupan ja lähirikosten uhreille, riippumatta ihmiskaupan muodosta, sukupuolesta, iästä tai
kansalaisuudesta. Muuta vastaavaa palvelua Suomessa ei ole, eikä mikään toinen toimija tarjoa
tukipalveluita työvoiman hyväksikäytön uhreille.

Palvelu tavoittaa vuosittain useita satoja sellaisia ihmiskaupan ja sen lähirikosten uhreja, jotka ei-
vät ole pystyneet tai uskaltaneet hakeutua viranomaispalveluiden piiriin. Rikosprosessituen lisäksi
uhreille tarjotaan laajasti neuvontaa ja apua liittyen esimerkiksi uhrin oikeusturvaan ja oikeuksiin,
palveluihin sekä oleskeluoikeuteen. Uhreja autetaan konkreettisesti esimerkiksi tutkintapyyntöjen
laatimisessa poliisille ja heidät ohjataan saattaen myös muihin viranomaispalveluihin (esim. AVI:n
työsuojelu, ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, sote-palvelut) ja järjestöille, ammattiliitoille
sekä oikeusavustajille.

Uusia asiakkaita palveluun tuli vuosina 2022–2023 noin 400–500 per vuosi. Suurin osa ohjautuu
erityistukipalvelun asiakkaaksi ottamalla itse yhteyttä ennen kuin on viranomaispalveluiden pii-
rissä. Vuonna 2023 erityistukipalvelun asiakkaaksi tuli 243 sellaista ihmiskaupan tai sen lähirikok-
sen uhria, jotka eivät vielä olleet yhteydessä viranomaisiin, ja heistä 147 rohkaistui vielä saman
vuoden aikana hakeutumaan erityistukipalvelun tuella viranomaispalveluiden piiriin. Erityistuki-
palvelu tekee poliisille vuosittain kymmeniä tutkintapyyntöjä (32 kpl vuonna 2023). Palvelun
avulla voidaan paljastaa merkittävä määrä vakavaa rikollisuutta.

Alla olevassa tilastossa näkyy erityistukipalvelun asiakasmäärien kehitys vuosina 2015–2023:

Erityistukipalvelun perusrahoitus perustuu STEA:lta saatavaan avustukseen, joka on tälle vuodelle noin 265 000 euroa. Tämä riittää kolmen kokoaikaisen työntekijän kustannuksiin. Nykyisillä asiakasmäärillä tämä on kuitenkin täysin riittämätön määrä.

Erityistukipalvelu onkin saanut vuodesta 2022 lähtien oikeusministeriöstä täydentävää rahoitusta. Vuonna 2023 lisärahoitus perustui eduskunnan myöntämään joululahjaraahan (300 000 €). Oikeusministeriön avustusmomentilla on myös tänä vuonna ollut haettava 300 000 euron lisärahoitus ihmiskaupan uhrien tukemiseen. RIKUn erityistukipalvelulle myönnettiin tästä summasta avustusta noin 224 000 euroa, joka riittää palvelun toteuttamiseen sen nykytasolla ensi vuoden loppuun saakka. Vastaavaa määrärahaa ei käsityksemme mukaan ole enää haettavana vuosina 2025 ja 2026, mikä herättää huolta siitä, mistä erityistukipalvelu voi jatkossa saada tarvitsemaansa lisätukea.

Ilman oikeusministeriön lisärahoituksen jatkumista vuodelle 2026 ihmiskaupan uhrien erityistuki joutuu merkittäväällä tavalla supistamaan palveluitaan, jotka siis jäävät siinä tilanteessa STEA:n avustuksen varaan. Ja kun tiedossa on, että myös STEA:n avustuksia ollaan isossa mittakaavassa leikkaamassa, ovat erityistukipalvelun rahoitusnäkymät hyvin epävarmalla pohjalla.

Pyydämmekin valiokuntaa kiinnittämään huomiota siihen, että ihmiskaupan uhrien matalan kynnyksen palveluiden rahoitus turvataan pitkällä tähtäimellä ottaen myös huomioon EU:n ihmiskauppadirektiiviin tehdyt muutokset, jotka tulee toimeenpanna 15.7.2026 mennessä. Direktiivin 11 artiklassa viitataan yhteistyöhön juuri RIKUn erityistukipalvelun kaltaista tunnistamistyötä tekevien järjestöjen kanssa:

*”Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet luodakseen laeilla, asetuksilla tai hallinnollisilla määräyksillä yhden tai useamman mekanismin, jonka tarkoituksena on uhrien **varhainen tavoittaminen ja tunnistaminen, tunnistettujen ja oletettujen uhrien auttaminen ja tukeminen yhteistyössä alan tukijärjestöjen kanssa**, ja jäsenvaltioiden on nimettävä yhteyspiste uhrien rajat ylittävää ohjaamista varten.”*

Lopuksi

Rikosuhripäivystys korostaa lausunnossaan lisäksi sitä, että uhrien tukipalvelun rahoituksen supistaminen ei ole johdonmukaista, kun asiaa tarkastellaan uhrien asemaa ja tukipalveluita koskevan EU:n säädöskehityksen näkökulmasta. Ihmiskauppadirektiivin muutosten lisäksi EU:ssa on tänä

vuonna hyväksytty uusi direktiivi naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta, joka vahvistaa soveltamisalan uhrien tukipalveluita. Lisäksi EU:ssa neuvotellaan parhaillaan uhridirektiivin muuttamisesta, mikä tuonee myös vahvistusta uhrien tukipalveluihin. Näin ollen olisi hyvin lyhytnäköistä, että Suomessa ei taattaisi riittävää ja pitkäjänteistä rahoitusta maan suurimmalle rikoksen uhrien tukipalvelulle.

Hallitusohjelmassa todetaan, että *"hallitus laatii uhripoliittisen toimenpideohjelman, jonka tavoitteena on turvata uhrien tukipalveluiden rahoitus ja parantaa rikoksen uhrien asemaa rikosoikeudellisissa menettelyissä"*. Rikosuhripäivystys pitää tärkeänä, että tämä hallitusohjelman mukainen rahoituksen turvaaminen toteutetaan ottaen huomioon myös kansainvälisissä säädöksissä tapahtuva kehitys.

Leena-Kaisa Åberg
toiminnanjohtaja
Rikosuhripäivystys